

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЮБЕШІВСЬКИЙ ТЕХНІЧНИЙ КОЛЕДЖ ЛУЦЬКОГО НТУ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Конспект лекцій
для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст
всіх спеціальностей, денної форми навчання

Любешів 2019

УДК 94 (477)(07)

I - 90

До друку

Голова навчально-методичної ради Луцького НТУ _____ О. М. Ляшенко

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозитарій
Луцького НТУ

Директор бібліотеки _____ С.С. Бакуменко

Затверджено навчально-методичною радою Луцького НТУ,
протокол № _____ від «_____» _____ 2019 р.

Рекомендовано до видання методичною радою Любешівського технічного
коледжу Луцького НТУ, протокол № _____ від «_____» _____ 2019 р.
Голова методичної ради _____ Герасимик-Чернова Т.П.

Розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії гуманітарних та соціальних
дисциплін Любешівського технічного коледжу Луцького НТУ, протокол №
_____ від «_____» _____ 2019 р.

Голова циклової методичної комісії _____ Кравчик Л.М.

Укладач: _____ С.В. Домальчук, викладач вищої категорії

Рецензент: _____

Відповідальний за випуск: _____ Кравчик Л.М., викладач вищої категорії,
голова циклової методичної комісії викладачів гуманітарних та соціальних
дисциплін.

Історія України [Текст]: конспект лекцій для здобувачів освітньо-
кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст всіх спеціальностей, денної форми
навчання / уклад. С.В. Домальчук. – Любешів: Любешівський технічний коледж
Луцького НТУ, 2019. – 32 с.

Методичне видання складене відповідно до діючої програми курсу «Історія
України» з метою вивчення та засвоєння основних розділів дисципліни, містить
перелік рекомендованої літератури до кожної з тем.

© С.В. Домальчук., 2019

Лекція № 1. Вступ

1.1. Предмет і методи вивчення курсу "Історія України".

Під історією України ми розуміємо історію українського народу на основних землях його поселення, а також історію його предків, від найдавніших часів до сьогодення. Це історія українських земель, історія території, на якій перебував чи перебуває український народ, інколи разом з іншими племенами чи народами, історія державної влади чи інституцій, що правили визначною територією.

В курсі "Історії України" ми будемо вивчати політичний, соціально-економічний, культурний, релігійно-церковний аспект людської діяльності, будемо розглядати соціальні верстви, стани, класи.

Глибоке вивчення минулого дає можливість краще пізнавати сучасне і визначати правильні шляхи руху вперед.

Велика трудність у викладі історії України полягає у тому, що протягом віків змінювалася територія українського поселення, на ній у той самий час існували різні політично-державні формації, часто співіснували різні державні структури. Ці труднощі стосуються більшою мірою західних українських земель, які тривалий час жили відрубно /відокремлено/ від Центральної України.

Особливі труднощі при вивченні історії України створює та обставина, що у нас протягом віків не було власної держави, самостійних українських політичних формацій. Україна чи її частина належали до Польщі, Туреччини, Австрії та Росії.

Які ж принципи вивчення історії України?

1. Принцип історизму - як явище виникло, які етапи розвитку пройшло, коли припинило своє існування або дало поштовх для виникнення нового явища.

Він вимагає, щоб кожне положення розглядалося тільки у зв'язку з іншим, з конкретним досвідом історії.

2. Принцип об'єктивності вимагає, щоб людина вивчала всю суму фактів, давала правдиву інформацію, а не підганяла їх під схему.

3. Хронологічний принцип вимагає обов'язкового закріплення у пам'яті хронологічних дат. Дати - це вирішальна умова вивчення історії /Юліанський календар діє з 1 січня 45 року до н.е. за наказом Юлія Цезаря. Григоріанський /1582 рік папа Григорій XIII +13 днів до Юліанського календаря/.

1.2 Основи періодизації історії України.

На основі цих принципів провадиться періодизація історії України: Первіснообщинний лад або праісторія /200.000 р. до н.е. - IX н.е./

1. Феодалний лад /приблизно з IX ст. до середини XIX ст./. В рамках цього періоду ми будемо розглядати княжу добу або Київську

Русь та Галицько-Волинське князівство, польсько-литовську добу; козацьку, козацько-гетманську добу.

2. Капіталізм - з середини ХІХ ст. /реформа 1848 р. на західних землях та І реформа 1861 р. в Росії / до жовтня 1917 р.
3. Культурно-національне та державне відродження України в 1917-1920 р. Українська Народна Республіка.
4. Радянський період до 24 серпня 1991 р.
5. Побудова незалежної держави Україна.

На основі цієї періодизації курс історії України буде поділятися на ряд тем, у яких розглядатимуться окремі етапи розвитку суспільства.

1.3. Основи джерела та історіографія вивчення історії України.

Вивчення історії України ґрунтується на історичних джерелах. У науці зараз розрізняють 5 основних типів історичних джерел:

6. Речові джерела - це пам'ятки матеріальної культури - археологічні знахідки /знаряддя виробництва, предмети побуту, монети/, а також архітектурні пам'ятники. Це головні джерела для вивчення праісторії та ранньої історії /первіснообщинний лад та рання феодальна Держава/.

7. Етнографічні джерела - це пам'ятки, в яких знаходимо дані про характер і особливості побуту, культури, звичаїв народу.

Це джерело використовують при вивченні всіх періодів історії України.

8. Лінгвістичні джерела, тобто дані з історії розвитку мови.

9. Усні джерела - народні пісні, історичні думи, перекази, легенди, прислів'я, приказки та ін.

/З та 4 групи джерел використовують перш за все при вивченні культури народу/.

10. Писемні джерела - є основою історичних знань. Писемні джерела в свою чергу поділяються на 2 основні групи:

- I. Це актові матеріали, які є результатом діяльності різних установ, організацій та офіційних осіб: грамоти, договори, протоколи, циркуляри, накази, статистичні дані та ін.

- II. Оповідні пам'ятки - літописи, спогади, щоденники, листи, публіцистична, економічна література та інші твори.

Лекція №2 Праісторія

2.1.Передісторія українських земель

Первинною соціально-економічною формацією в історії людства була первіснообщинна. Суть її полягала в колективному виробництві та споживанні, а також колективній власності на природні копалини і знаряддя праці. У рамках первіснообщинної формації відбулось два великих суспільних поділи праці. Перший характеризується виділенням пастуших племен, що зумовило значне підвищення продуктивної праці, появу додаткового продукту і обміну. Другий великий суспільний поділ праці пов'язаний з виділенням металургії як самостійної галузі виробництва, спричинився до корінних змін в економічній і суспільній структурі.

Первіснообщинний лад у межах території України співвідноситься з такими археологічними періодами, як палеоліт /стародавній кам'яний вік/, мезоліт /середній кам'яний вік/, неоліт /новий кам'яний вік/, енеоліт /мідно-кам'яний вік/, бронзовий вік.

Територія України з часів неоліту і до мідно-бронзового віку пов'язана з видатною культурою трипільців. Час існування трипільської культури обмежується IV-II тис. до н.е.

На пізньому етапі свого розвитку трипільські племена займали величезні простори Східної Європи від Слобідської України до Словаччини і Румунії, від Чернігівщини і Полісся до Чорного моря і Балканського півострова.

Паралельно з розвитком трипільської культури на схід від Дніпра йшов процес формування скотарського господарства. Хоча східні скотарські племена стояли на нижчому рівні розвитку ніж трипільці, однак, будучи більш войовничими, вони поступово витісняють чи підкоряють їх. З багатоманітності землі землеробсько-скотарських племен, які жили на великих просторах Східної і Середньої Європи в II тис. до н.е., виділяються племена культури шнурової кераміки /назва від глиняного посуду, прикрашеного характерним орнаментом з відбитків шнура/.

2.2.Кімерійці, скіфи і сармати у степах України

Наприкінці епохи міді-бронзи райони Північного Причорномор'я від Карпат до гирла Дунаю до Кубані опанували кімерійці, яких відносять до пізнього етапу розвитку племен так званої зрубної культури. Кімерійці - це перший народ Східної Європи, власна назва якого збереглася в писемних історичних джерелах /Геродот/. Вони займалися скотарством і землеробством, підтримували торгівельні зв'язки з Кавказом і Серенеземномор'ям, виготовляли і широко застосовували металеві знаряддя і зброю. Вони мали укріплені городища, традиція спорудження яких бере свій початок у зрубній культурі, але з VII ст. до н.е. під натиском кочових скіфів ці городища повсюди зникають.

Прихід скіфів у Північне Причорномор'я відбувся вже в епоху раннього заліза. Застосування залізних знарядь значно підвищило продуктивність праці в усіх галузях господарства, прискорило процеси еволюції людського суспільства

від родоплемінного ладу до класових суспільств. У цей час на території України проживало дуже багато племен, виникають перші рабовласницькі держави. Своєрідні держави начолі з царями утворюють і скіфи, що населили степову зону між Доном і Дунаєм. Перша держава склалася у скіфів біля VI ст. до н.е. і відома під назвою царства Атея. Про скіфів ми знаємо з праць грецького вченого Геродота. Він поділяв їх на скіфів-кочовників і скіфів-землеробів або орачів. Особливо Геродот виділяв так званих царських скіфів, які жили між Дніпром і Доном.

Скіфи торгували з греками рибою, хлібом, рабами в обмін на золоті вироби, предмети розкоші, вино.

Скіфи створили високу на той час матеріальну і духовну культуру. Про неї свідчать предмети знайдені у скіфських курганах-похованнях поблизу м. Нікополя, Солоха на Нижньому Дніпрі, Мелітопольському у Приазов'ї та Куль-Оба у Керчі.

У II ст. до н.е. скіфів витіснили кочові племена сарматів. Вони прийшли з нижньої Волги. Сарматський період у північному Причорномор'ї тривав до IV ст. н.е. Сармати поділялися на декілька племен: аорсів, роксоланів, язигів, аланів. У II ст. н.е. союз сарматських племен очолили алани, які панували у південних українських землях. Кінець самостійному існуванню сарматів-аланів поклало вторгнення готів і гунів.

Починаючи з IV ст. н.е. степами України зі Сходу проходять гуни /IV ст./, болгари /V ст./, авари /VI ст./, хазари /VII ст./, угри /IX ст./ та ін.

2.3. Античні міста-держави Північного Причорномор'я

Античні міста-держави північного Причорномор'я з'являються у VII ст. до н.е. Причинами міграції греків були перенаселення континентальної Елади, внутрішня політична боротьба, необхідність у ринках збуту готових виробів та пошук джерел сировини та продуктів харчування.

Перша з колоній була збудована на о. Березань /Дніпро/. Дещо пізніше виникають Ольвія, Тіра, Херсонес, Пантікапей, Фанагорія, Танаїс та ін. Єдиним державним об'єднанням грецьких міст-держав було Боспорське царство, яке утворилось в V ст. до н.е. і охоплювало Керченський і Таманський півострів та північне узбережжя Азовського моря до гирла Дону. Це були типові рабовласницькі держави потрібні до своєї метрополії, які багатіли на торгівлі хлібом, рабами, ювелірними виробами.

У 107 р. до н.е. в м. Пантіханет у Боспорському царстві спалахнуло повстання рабів під проводом Савмаха. Повстанці захопили місто і проголосили Савмаха царем. Але об'єднавши зусилля греки придушили повстання.

Античні міста-держави проіснували у Північному Причорномор'ї до IV-V ст. н.е. і припинили своє існування під ударами кочових племен гунів та ін. Таким чином, дослідження українських археологів та істориків дають нам уявлення про неперервність етнокультурних процесів на землях України, починаючи з IV тис. до н.е. і закінчуючи останніми століттями I тис. до н.е. Тільки визнання безперервного розвитку народів на землі України з успадкуванням наступними народами культури попередників дає можливість зрозуміти, чому в середині I тис. н.е. ми бачимо на українських землях народ з

давніми традиціями, віруванням, досить високим розвитком матеріальної культури

Лекція №3 Київська Русь

3.1. Політичний устрій Київської Русі у IX-X ст.

Київська Русь у своєму розвитку пройшла 3 основних періоди: Перший період тривав з 50-х років IXст. і до кінця X ст. Це період виникнення і формування давньоруської держави. Саме на цей час припадають перші згадки про державу "рос", "рус" у візантійських та західноєвропейських джерелах. М. Брайчевський вважає, що піднесення Русі пов'язане з ім'ям полянського князя Аскольда. Цей період пов'язаний з іменами Олега, Ігоря, Ольги та Святослава. Для нього характерна найбільша експансія Київської держави, в результаті якої Русь значно розширила свої межі, укріпилася на Чорному морі, а всі чорноморські країни увійшли в сферу її впливу.

Другий період – період розвитку Київської Русі тривав з кінця X ст. до середини XI ст. Він припадає на час князювання Володимира Святославовича та Ярослава Мудрого.

Третій період - /II пол. XII ст. - I пол. XIII ст./ - період феодальної роздробленості та занепаду державу. Найвидатнішим князем цього періоду був Володимир Мономах.

Ми будемо розглядати політичний устрій та соціально-економічні відносини в Київській Русі періоду розвитку. За літописом, у 882р. відбулося злиття двох великих державних об'єднань із центрами у Києві та Новгороді. Так з'явилася одна з найбільших держав середньовічної Європи - Київська Русь.

Київська Русь IX-Xст. - Ранньофеодальна монархія. На чолі держави стояв монарх - Великий київський князь. Йому належала законодавча, виконавча /судова та військова/ влада. Допомогали йому управляти державою боярська дума - рада, яка складалася з удільних князів та бояр /старших дружинників Великого князя та народне віче/ /народні збори/. У великих містах існували посади намісників, тисяцьких, сотських.

Важливу роль в управлінні державою мали правові /юридичні/ норми, які були записані в так званій "Древній Правді" виданій Я. Мудрим близько 1016р.

В руках Великого князя були значні військові сили, які склалися з власної дружини князя та військ васальних /удільних/ князів. В особливих випадках для захисту держави збиралося народне ополчення.

3.2. Соціально-економічні відносини в Київській Русі

Соціально-економічні відносини - це відносини між людьми з приводу виробництва, обміну та розподілу матеріальних благ.

Феодальна власність на землю виникла різними шляхами. Головним власником землі був Великий київський князь. За військову службу він наділяв своїх дружинників, родичів маєтками, які називалися удільними князівствами.

Племенні вожді захоплювали селянські наділи та общинні землі і створювали вотчини-маєтки, які передавалися по спадковості.

Головну масу населення Київської Русі складали вільні селяни-общинники, яких називали смерди. Вони були юридично вільними людьми, мали власне господарство. Смерди займалися землеробством. Вирощували пшеницю, жито, овес. Розводили коней, волів, корів, кіз, курей і таке інше. Смерди сплачували на користь князя натуральний або грошовий оброк - полюддя. Вони також несли військову службу.

Крім вільних селян в общині жили і залежні люди. Селяни, які брали у феодала ссуду /"кupu"/ грошми, зерном, скотиною повинні були її відробити /відробіткова рента/ і стали називатися "закупами". В іншому випадку селяни складали договір /"ряд"/ про арбнду землі і називалися "рядовичами". Були й інші категорії залежного населення: челядь - люди, які працювали на подвір'ї удільного князя /ключники, кухарки, покоївки і т.і./, холопи - військовополонні або раби, які працювали в господарстві феодала.

Важливим елементом економіки було місто, яке уявляло собою центр ремісного виробництва, торгівлі, адміністративного управління. Ремісники виготовляли погад 150 видів виробів: зброю, хутра, посуд, ювелірні прикраси, взуття, одяг т. ін.

Внутрішня торгівля в Київській Русі була розвинута слабо, тому що господарство носило натуральний характер. Ремісники виготовляли товари на замовлення. В кожному удільному князівстві розвивалися однакові галузі господарства. Продукції виготовлялося стільки, скільки необхідно для самозабезпечення. Велике значення для населення Київської Русі мали промисли - бджільництво, мисливство, риболовство і т. ін.

3.3. Основні напрямки зовнішньої політики Київської Русі. Прийняття християнства.

Важливе місце в діяльності київських князів займала зовнішня політика - взаємини з іншими державами. На першому місці були військові походи, які виконували різні функції:

- боротьба з східними кочовими племенами печенегів, половців.
- завоювання нових територій і торгових шляхів.
- вдалі походи на Константинополь закінчувалися виплатою київським князям великої данини та підписанням торгових договорів.

Другим напрямком зовнішньої політики була зовнішня торгівля. Київська Русь торгувала медом, пшеницею, зброєю, хутром, воском і іншими товарами з Візантією, Німеччиною, Польшею, Угорщиною, арабськими державами. Руські купці везли з інших країн шовкові тканини, прикраси, вино.

Велике значення у здійсненні зовнішньої політики займали династичні браки, які дозволяли укріпити міжнародний авторитет держави. Бажання князя Володимира Святославича одружитися на сестрі візантійського імператора Аппі привело його до думки про прийняття християнства у 988 р. Після одруження він зробив християнство державною релігією і став розповсюджувати християнство по всій території Київської Русі.

Церква скріплювала авторитет князя, поширювала науку про божественне походження влади. Під впливом християнства розвивалося мистецтво - грецькі майстри будували Десятинну церкву. Освіта і письменство йшли під впливом візантійсько-болгарських поглядів. Також християнство сприяло укріпленню політичних й культурних зв'язків Русі з Візантією, Болгарією, західноєвропей-

Лекція №4. Феодальна роздробленість Київської Русі.

4.1. Причини феодальної роздробленості Русі

Основна причина роздробленості Русі - політично- адміністративна система феодальної держави, у якій київський князь ділив країну на "уділи" між своїми синам. На думку Я. Мудрого удільні князі мали беззастережно підкорятися центру, зберігаючи таким чином могутність і єдність Київської Русі.

Важливою причиною роздробленості був і економічний чинник. Гігантська Русь-Україна не могла вже успішно управляти економічним і політичним життям з Києва. Безперервні міжусобні війни, спустошливі набіги половців знесли центр. Занепала торгівля з Візантією, а це призвело до зменшення княжих доходів, військової сили. Занепала і світова торгівля - з Середземного моря на Атлантичний океан. Удільні князі, навпаки, знаходили джерела збагачення, використовуючи місцеві природні ресурси та прибуткову торгівлю з сусідами. Особливо розвинувся, торгуючи з Заходом, Великий Новгород. Галицькі князі свою могутність базували на видобуванні солі та реалізації її по всій Русі.

Феодальна роздробленість Київської Русі у XII ст. поглиблювалась також пануванням натурального господарства. Оскільки спеціалізації виробництва на Русі не було, то відпадала потреба в економічних зв'язках між князівствами. Всі вони вирощували одні й ті ж самі злаки, овочі, займались тваринництвом, стаючи цілком самозабезпеченими державами.

Таким чином, починаючи з I пол. XII ст. Київська Русь розпадається на самостійні князівства і землі: Великий Новгород, Полоцьк, Галичину, Волинь та ін. Спочатку їх було 12, а згодом - у XIII ст. - сотні.

4.2. Галицько-Волинське князівство

З княжих усьобиць скористалися кочові орди половців. Вони влаштували криваві походи, спустошуючи Україну.

Найменше від половських набігів потерпіли Волинське і Галицьке князівства, розташовані на західних рубежах Русі. Ця обставина сприяла їх швидкому політичному й економічному розвитку.

Династія галицьких князівств починається від Ростислава Володимировича, онука Ярослава Мудрого. Його сини Рюрик, Володар, Василько у 1084 р. князували в Перемишлі, Звенигороді, Теревовлі. Через ці князівства проходили торгові шляхи із сходу на захід, через Карпатські перевали - у Південну Європу. У 1141 р. князь Володимирко, син Володаря, об'єднав три князівства в одну державу і переніс столицю із Звенигорода в Галич. З 1144 р. край став називатися Галичиною. Наймогутнішим князем галицьким був син Володимира Ярослав Осмомисл /1153-1187/. Галицька держава за Ярослава Осмомисла змогла не тільки зміцнити західні і південні кордони, а й утвердитися на

Чорному морі та на правому березі Дніпра. У жорстких боях галичани розбили половецьких ханів. Останнім Ростиславовичем був син Осьмомисла Володимир, який помер в 1199 р., не залишивши потомства.

У 1199 р. волинський князь Роман Мстиславич /онук В. Мономаха/ об'єднав обидва князівства в єдину Галицько-Волинську державу. Незабаром до Галицько-Волинської держави Роман Мстиславович приєднав і Київське князівство. В одних руках опинилася більшість українських земель. Самостійно вона існувала 150 років, історія яких помережена світлими й трагічними сторінками.

У 1205 році над Віслою у бою з польськими феодалами загинув Роман Мстиславич, залишивши чотирирічного Данила та дворічного Василька.

Настали часи анархії. На початку 30-х років XIII ст. брати Романовичі - Данило і Василько розпочали боротьбу за об'єднання Галичини й Волині в одну державу. У 1238 р. вони остаточно оволоділи Галичем. Того ж року брати завдали ніщивого удару німецьким хрестоносцям. У 1239 р. Данило здобув Київ. Для оборони міста призначив досвідченого воєводу Дмитра.

4.3.Боротьба Русі проти монголо-татарської навали

Із сходу на Україну насувалася смертельна загроза - монголо-татари. Вперше руські дружини зустрілися з ордами Чингісхана в 1223 р. Битва відбулась на р. Калка.

Відсутність єдиного командування призвела до тяжкої поразки руських військ. Більшість князів та їх воїнів полягли на полі бою.

Вдруге з'явилися монголо-татари в 1237 р. Напавши на північно-східну Русь, знищували міста, села, населення. У грудні 1240 року полчища монголів оточили Київ. Чирнігівщина і Переяславщина вже лежали у руїнах. Допомогти не було кому і Київ був захоплений. Згодом впали Володимир, Галич і більшість міст і сіл Галицько-Волинської держави. Таким чином, вся Україна була завойована монголо-татарами, надовго втративши самостійність. Україна стала своєрідним щитом для Західної Європи. Монголо-татарська неволя тривала близько 120 років.

Лекція № 5. Литовсько-польська доба української історії.

5.1.Захоплення українських земель сусідніми державами.

У 1340 р. помер останній князь Галицько-Волинської держави Юрій II. Використавши цю обставину, польський король Казимір III захопив Львів, пограбував місто, заволодів клейнодами, в т. ч. короною Данила Галицького.

Перемішльський воєвода Детько, прогнавши загарбників, утримував незалежність країни до 1349 р. Тоді ж Казимир III, підтриманий монголо-татарами, вдруге завоював Львів. Після довгих сутичок, переговорів між Польшею, Литвою і Угорщиною Галичина 1387 р. була остаточно приєднана до Польського королівства.

Під владу польських феодалів потрапила і Холмщина.

Нелегка доля спіткала Закарпаття. Після смерті Володимира Святославича /1015 р./ у Київській Русі точилися міжусобні війни. У цей час Угорщина окупувала Закарпаття. Тільки за правління Льва та Юрія I ця земля входила до Галицько-Волинського князівства.

Скориставшись з ослаблення Галицько-Волинської держави, молдавські господарі заволоділи Подністров'ям і Північною Буковиною, яку утримували до 1774 р.

Навколо України в XIV-XV ст. з'явилися централізовані держави: Польща, Угорщина, Молдавія, Литва, Московія, Туреччина. Всі вони висували претензії до України. Слідом за Польщею найбільш агресивною виявилась Литва. Вже в 1240 р. вона приєднала до свого князівства Волинь і Берестейщину.

Сини Редиміна Любарит і Ольгерд у другій половині XIV ст. завоювали Правобережну і Північну Україну, яка розорена монголо-татарами, майже не чинила опору литовцям.

Наприкінці 1361 - на початку 1362 рр. Литовські війська зайняли Київ і його землі. Ольгерд усунув з Київського стола князя Федора і передав князювання своєму синові Володимиру Ольгердовичу. У тому ж 1362 р. Ольгерд оволодів південною частиною Чернігово-Сіверщини і більшою частиною Переяславської землі. Слід підкреслити, що захоплення нових земель підтримала частина місцевого боярства, яке сподівалося за допомогою литовців визволитися з-під влади Золотої Орди і забезпечити свої інтереси.

Внутріполітична слабкість Золотої Орди, де посилюлися процеси феодальної роздробленості, створювала сприятливі умови для звільнення українських земель від ординської залежності. Восени 1362 р. Ольгерд завдав татарам поразки у битві під Синіми водами /середня течія Південного Бугу/. У його війську були здебільшого загоони українських князівств. На осінь 1363 р. війська Ольгерда витіснили ординські сили з Поділля. Скепансія Литви припинилася із смертю Вітовта у 1430 р.

5.2. Соціально-економічний розвиток та політичне становище українських земель у складі Великого Литовського князівства.

Результатом успішних походів Ольгерда було включення до складу Великого князівства Литовського більшості українських земель - Київщини з Переяславщиною, Волині, Поділля і Чернігово-Сіверщини. Литовський князь почав титулуватися "королем литовським і руським". Більшість синів великого князя литовського прийняли провослав'я. Литовські князі залишали фактично недоторканим соціально-політичний лад зайнятих українських і білоруських земель, які зміцнили Литву своїм військовим формуванням, високою культурою, розвинутою економікою, вмінням будувати і захищати фортеці тощо. Місцеві князі і бояри повинні були лише служити великому князеві литовському і надавати йому дружину на земські ополчення. Вислів в одному з тодішніх документів - "ми старовини не рухаємо і новими не вводимо", - став ніби підтвердженням намірів литовської правлячої верхівки залишити без змін суспільний устрій захоплених земель. Держава, в якій етнічні литовські землі становили лише приблизно десяту частину, тривалий час забезпечувала вільний політичний розвиток народів, що увійшли до її складу.

Панівною верствою на Україні, як і в усій тодішній Європі, були феодали, тобто князі, бояри, магнати. У Галичині, особливо на Прикарпатті, жили цілими селами дрібні власники, так звана ходоцька шляхта. Вони податків не

платили, панщини не відробляли, а відбували на користь короля щорічну кільканадцяти-денну військову службу. До привілейованих станів належало також вище духовенство та купці.

Сільське господарство було провідною галуззю народного господарства і мало натуральний характер. Існувало трипільля, використовували як залізні, так і дерев'яні сохи, плуги, сіяли озимі і ярі культури. Тягловою силою були воли. Розвивалося тваринництво, бджільництво, рибальство, лісові промисли /виробництво поташу, деревного вугілля, рубання і розпилювання лісу/. Поширенням було водяне млинарство.

Головними виробниками у феодальному суспільстві були селяни. У XIV - першій половині XVI ст. їх було кілька груп. Найбагатші, так звані служилі селяни, виконували на користь князя військову або цивільну службу. Велику групу становили данники, що сплачували державі натуральний /хутро, віск, мед та ін./ або грошовий податок. Обидві групи мали статус вільних селян. Чимало було так званих тяглових селян. За певний наділ землі вони виконували відробіткову повинність на користь держави та окремих феодалів, будували замки, мости, греблі, тощо. Поступово, втрачаючи волю, вони ставали кріпаками. Найбідніші селяни - халупники, підсусідки, городники, комірники, не маючи своєї землі, працювали на багатих селян, феодалів та князів. У Галичині заборона переходу селян від одного поміщика до іншого почалася у 1435 р., а у Великому князівстві Литовському у 1529 р. за I Литовським статутом.

Зародження капіталістичних відносин у Великому князівстві Литовському проявилось у створенні фільварків - великих поміщицьких господарств товарного типу, розраховані на експорт сільськогосподарської продукції.

З XIV ст. спостерігається піднесення міст. Цей процес був тісно пов'язаний з розвитком зовнішньої та внутрішньої торгівлі. На багатьох ярмарках і міських ринках можна було придбати різноманітні товари, що виготовлялися в Україні, Литві, Польщі. Ремісники були об'єднані в цехи. Для захисту соціальних, культурних і національних прав українське населення міст Львова, Києва, Дрогобича, Луцька, Кременця та ін. утворили братства.

5.3.Литовсько-польські унії та їх наслідки для українських земель.

Прагнення Литви об'єднати під своєю владою "всю Русь" наштовхнулося на рішучий опір Московського князівства, яке також проводило політику "збирання" руських земель. Після смерті Ольгерда /1377 р./ постало питання про цілісність Великого князівства Литовського. Ядро своїх володінь Ольгерд передав своєму синові від другої дружини - Ягайлові. Проте старші брати - сини першої дружини Ольгерда - не змирилися з цим. За цих умов Ягайло вирішив укласти союз з Польщею. Польські пани, зі свого боку, були зацікавлені в об'єднанні Польщі і Литви, сподіваючись з допомогою литовсько-руських збройних сил відбити наступ німецьких рицарів.

15 серпня 1385 р. у Креві був підписаний договір між польськими послами і Ягайлом. Ягайло зобов'язався прийняти католицтво й хрестити все литовське населення, приєднати до Польщі всі литовські, українські й білоруські землі. Це була спроба об'єднати два мало схожі між собою державних організми.

Кревська унія стала реальною загрозою державній самостійності Великого князівства Литовського й збурила гостру протидію литовсько-українсько-білоруської знаті, яку очолив Вітовит /1392-1430/. Усобиця закінчилася догово-

ром у м. Городль /1413 р./. Унія чітко визнала литовську державність начолі з великим князем. Запроваджувався інститут польсько-литовських сеймів. Горо-сеймів. Городельський акт підтвердив привілейоване становище католиків у великому князівстві.

На початку XVI ст. становище Великого князівства Литовського значно ускладнилося: з півдня на нього постійно нападали кримські татари; з північного сходу - Московська держава. Це були основні причини, які підштовхнули литовських феодалів до тіснішого союзу із Польщею.

1 липня 1569 р. у м. Люблино була підписана унія про об'єднання Литви і Польщі в єдину державу - Річ Посполиту. Люблінська унія мала трагічні наслідки для нашої історії - Україна переходила під повне володіння Польщі, точніше, її магнатів. Вони одразу ж посилили соціальне і національне гноблення українського народу: була введена жорстка панщина, почався процес колонізації українського дворянства, небачене будівництво костьолів та католицьких монастирів.

Щоб зміцнити й увічнити своє панування на Україні, польський король і католицьке духовенство вирішили прихилити на свій бік православних. Православні єпископи Ігнатій Потій та Кирило Терлецький, відвідавши в Римі папу і переконавшись у підвищенні своїх вимог до зрівняння у правах та привілеях з католиками, скликали у Бресті в 1596 р. церковний собор, на якому проголосили акт злучення православної церкви з католицькою. Утворилася нова греко- католицька церква, підпорядкована папі римському. На Україні стався великий розкол. Багато православних не прийняло Брестську унію. Братства і особливо козацтво, що зароджувалося, непохитно стали на захист православ'я.

Лекція 6. **Козаччина /XVI -1пол.XVII ст./**

6.1. Походження козацтва

М. Грушевський вважав, що козаччина, є по суті старим побутовим явищем, викликаним сусідством українського народу з кочовим хижацьким степом. Вона була результатом невпинної боротьби осілого хліборобського населення з кочовим населенням степу. Як окрема суспільна верства, з своїм окремим устрі- ем, звичаями, організацією, козаччина почала формуватися лише у XVI ст. Які ж причини виникнення козацтва?

1. Першу групу причин складають соціально-економічні: закріпачення українських селян литовськими і польськими князями, малоземелля українських селян, численні податки на користь і т. п. Прихідселян на вільні чорноземи давав змогу відродити селянську общину, старий уклад життя.

2. Другу групу становлять національно-релігійні причини: політика колонізації і окатоличення українського населення насильницькими методами викликали протест у вигляді втеч до Дніпра, де польська влада була ще слабкою.

3. Третю групу складають зовнішні, військові причини і поява українського козацтва була викликана існуванням у південних степах, безперервними набігами кримських татар на українські землі. Тому місцева адміністрація/князі, воєводи, старости/для захисту від цих набігів створювала при-

кордонні фортеці-поселення.

Соціальний склад козацтва був неоднорідний: бігли селяни, міські низи, декласовані елементи, розорені шляхтичі. Українці, росіяни, білоруси, молдавани, поляки і т. д.

Життя примусило їх згуртоватися у військову організацію, бо тільки спільно можна було захистити себе. Так виникла Запорізька Січ, Заснована на о. Хортиця Дм. Вишневецьким у 1556 р. Запорізька Січ перетворилась на могутню, сточену частоколом фортецю, в заборолі якої стояли гармати. На центральній плаці височіла церква, а навколо неї - курені-казарми, де жили запорожці.

Козацтво обирало свою старшину-кошового атамана, гетьмана, полковників вільним, демократичним голосуванням. Збройні сили складались з піхоти, кінності, артилерії та флоту.

Литовські великі князі і польські королі частину козаків включили у свою регулярну армію, тобто завели в 1572 р. на них "реєстри". До нього потрапили переважно дрібні українські шляхтичі або багаті селяни. Влада надавала їм землі, платила гроші, звільнила від податків. Кількість їх була мізерна - від кількох сот до тисячі.

Поза реєстром на Запоріжжі були десятки тисяч ворожої до польської влади голоти, черні. Ці козаки називалися "низовими". Вони створили одну з перших в Європі республік. Вся влада / виконавча, законодавча, судова, військова/ на Січі належала Загальній військовій раді. Вибори кошового атамана та козацької старшини відбувалися на праці на загальних зборах усіх козаків.

У мирний час, якщо гетьман або старшина не виконували своїх обов'язків, Рада могла їх переобрати і позбавити влади. Але під час військових походів влада гетьмана була необмежена.

6.2.Козацько - селянські повстання

В кінці XVI ст. польська шляхта посилила соціальне і національне гноблення українського народу. Селянство, міщани, а також козацтво відповіли на ворожі дії загарбників масовими виступами, збройними повстаннями. Перше селянсько-козацьке повстання очолив гетьман запорожців

Криштоф Косинський у 1591-1593рр. Не маючи артилерії, сильної кінноти, повстанці були оточені військами магнатів у містечку П'ятці /тепер Чуднівського району Житомирської обл./. Після жорстоких боїв вони здалися ворогові. Широкого розголосу набуло повстання під проводом Северина Наливайка /1594-1596/. Він був освіченою людиною, походив з Гусятина /Тернопільська обл./, брав участь у морських та сухопутних походах козацтва.

Як досвідчений полководець, розбивав невеликі гарнізони військ шляхти, зайняв значну територію. Він виношував плани створення козацької держави в пониззі Буга і Дніпра. Крім селянства, до нього пристали козацькі отамани

Григорій Лобода та Матвій Шаула.

Григорій Лобода та Матвій Шаула. Регулярні королівські війська відтіснили загони на Лівобережжя. Під Лубнами, над річкою Солоницею, селянсько-козацьке військо капітулювало. Наливайко і Шаула після тортур були страчені у Варшаві, Лобода загинув у таборі.

Надзвичайно велику роль відіграв в історії українського козацтва гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний /1616-1622/. Родом він з "ходацької" шляхти села Кульчиці Самбірського району Львівської області. Закінчивши Острозьку

академію, подався на Запорозьку Січ. Здійснив десятки морських і сухопутних походів на Крим і Малу Азію, Молдовію і околиці Стамбула, брав штурмом Кафу, Трапезунд і Варну, наводячи страх на самого султана.

Рятуючи королевича Владислава, на Москву. 40 тис. запорожців під його проводом розгромили турецьке військо під Хотином у 1621р., захистивши Польщу й Україну від іноземного поневолення. Помер від ран у Києві 1622р. Сагайдачний першим створив із запорожців дисципліноване, найхоробріше військо в Європі. Завдяки його старанням козаки стали свідомими захисниками православ'я, свого народу, стали збройними силами України. Польські магнати намагалися задусити Запорозьку державу. Як наслідок - нові селянсько-козацькі війни. У 1635р. гетьман Сулима зруйнував добре укріплену польську фортецю Кодак. У 1637-1638рр. повстання палало на обох берегах Дніпра. Козаки, маючи чудових полководців - Павла Бута, Дмитра Гуню, Карпа Скидана, Яцька Острянина, два роки успішно воювали з иольською шляхтою. Тільки невдачі під Кумейками і Боровицею припинили воєнні дії. Хоч окупантам вдалося придушити збройні повстання, вільний дух козацький залишився незламним. Україна готувалася до майбутніх вирішальних боїв з Річчю Посполитою.

Причини поразки повстань.

1. повстання були локальними, стихійними, погано організованими
2. народ у той час не був єдиний Він поділявся на стани, які не тільки не допомагали один одному, а навіть ворогували між собою.

Але незважаючи на поразку ці повстання підготували ґрунт для переможної революції 1648р.

Лекція № 7.

Визвольна війна українського народу 1648-1654рр.

7.1. Передумови та причини народного повстання 1648р.

1. Передумови та причини народного повстання 1648р.

В кінці XVI - на початку XVII ст. Україна в Речі Посполитій відігравала роль кордону. Власне, присутність "Дикого поля" уможливила виникнення козацтва ц дала змогу магнатам назбирати величезні землеволодіння. Вибуховість ситуації посилювалася слабкістю королівської влади в Речі Посполитій. Не в змозі власними силами обороняти кордони, король дарував магнатам величезні ділянки землі за умови, що вони самі захищатимуть їх. З тієї ж причини він мовчки погоджувався із зростанням козацтва. Королівський уряд утратив контроль і нічого не робив, щоб роз'язати загрозливі протиріччя, що зогострювалися на Україні.

Магнати були чинником нестабільності й напруженості, що стали хронічними хворобами суспільства. Насильство, анархічні тенденції, слабкість авторитету королівської влади призвели до беззаконня на Україні. Схильність магнатів до застосування грубої сили найяскравіше проступала в їхньому ставленні до селян. Установивши вільні від повинностей слободи і в такий спосіб заманивши у свої величезні землеволодіння селянство, вони обкладали селян повинностями, як тільки минав термін слободи. Вимоги шляхти дедалі зростали, особливо після того як козацько-селянські повстання, здавалося, зазнали остаточної поразки у 1638р.

Ще недавно вільних селян змушували відробляти на своїх панів по три-

чотири дні що тижня. Додатково вони мали виконувати на користь феодалів різноманітні повинності. Магнати часто здовали свої володіння в аренду, згідно з якою орендар отримував собі в прибуток усе, що здатен був витиснути з селян понад встановлену кількість прагнучи повернути з прибутком вкладені ними гроші за відносно короткий період у два-три роки, орендарі нещадно визискували селян, та виснажували землі, не дбаючи про майбутні наслідки.

На відміну від селян в інших частинах Речі Посполитої мешканці Наддніпрянщини не знали тягара кріпаччини й не божали приймати її. Багато з них вважали себе людьми вільними. По десятиліттях слобідського життя важко було переконати селянина в тому, що він не сам собі господар. І не мало значення, наскільки такі погляди узгоджувалися з правом. Більшість населення ввожало, що їй законно належить статус вільного люду.

Невдоволення зростало і в інших верствах українського суспільства. Багато невеликих міст було слабо захищені від магнатських зазіхань. Хоч вони й мали статус міст, більшість їх являли собою лише форти. Велика частина мешканців займалася сільським господарством. Напіваграрна природа міст і те, що розміщувалися вони на землях магнатів, давало їм привід ставити під сумнів статус мешканців і вимагати від них виконання обтяжливих повинностей і сплати податків. Об'єктом утисків і експропріації з боку магнатів ставила навід дрібна знать, переважна частина якої все ще була православною.

Після поразки повстання 1638р. стало жорстоко придушуватися і козацтво. Серед козацтва своєрідним догматом віри було те, що у 1582р. король Стефан Баторій начебто дарував козакам привілеї, котрі майже зрівнювали їх у провах із шляхтою.

Переслідування православ'я польськими католиками викликало ще більший гнів українців. Зростав польський національний та релігійний гніт.

Відтак із посиленням експлуатації народу магнатами в українському суспільстві зростала готовність і здатність боротися проти неї. На чолі повстання 1648р. став Б. Хмельницький. Рятуючись від поляків, які розвідали про його наміри, він із прихильниками у січні 1648р. втікає на Запорозьку Січ. За короткий час він здобуває підтримку запорожців й добивається гетьманства. Б. Хмельницький мав винятковий толант організатора, полководця та політика. Більше року до втечі на Січ він планував повстання й заручався підтримкою прибічників. Хмельницький вступає в союз проти поляків з кримськими татарами. Взаємини хана з іоляками були вкрай напруженими, й на допомогу козакам було послано 4000-ний загон на чолі з Тугай-баєм.

Навесні 1648р. попереджені про дії Хмельницького поляки послали на південь військо, щоб придушити повстання ще в зародку.

Таблиця

I період: 1648-1650рр.

5-6 травня 1648р.-битва на Жовтих Водах, /перемога/

15-16 травня 1648р. -битва під Корсунем /перемога/

12-14 вересня 1648р. -битва під Пилявцями /перемога/

18 серпня 1649р. -Зборівський мир /реєстр-40 тис. козаків/

II період: 1651-1654рр.

29 червня 1651р. -битва під Берестечком /поразка/

28 вересня 1651р. -Білоцерківський мир /реєстр-20 тис. козаків/

7.2.Основні цілі війни та характер бойових дій.

Битва під Пилявцями відкрила Хмельницькому шлях на захід. Досі лишається загадкою, чому Хмельницький, який на той момент міг знищити Річ Посполиту повернувся на зад. Вочевидь, він усе ще сподівався змінити політичну систему Речі Посполитої так, щоб вона могла задовольняти козацтво.

Навіть після перемог Хмельницького стосунки між поляками та українцями лишилися нез'ясованими. Це призвело до повторення певної моделі подій: з року в рік обидві сторони воювали між собою, але не в змозі завдати одна одній рішучої поразки, вони закінчували виснажливі кампанії підписанням незадовільних для себе угод, після чого верталися до дому, щоб вести військову і дипломатичну підготовку до наступної війни.

Зборівський мир висвітлив ті внутрішні й зовнішні проблеми, на які мав зважати Хмельницький. У Зборіві інтереси селянства фактично проігнорували. Хоч Хмельницький і більшість його полковників, а також багато реєстрових козаків хотіли покращити долю селянства, вони не мали намірів цілковитого знищення кріпацтва. Для козацької верхівки, включаючи Хмельницького, це б означало підрив тієї соціально-економічної системи, в якій вони посідали помітне місце. Від так уже в Зборіві виник конфлікт між козацькою старшинською верхівкою та черню.

7.3.Переяславська угода 1654р. та її оцінка в літературі.

Хмельницький розумів, що для успіху повстання необхідна підтримка із зовні. Хмельницький потребував надійної підтримки великої чужоземної держави. На його думку існувало 4 потенційних кандидата на цю роль: польський король, кимський хан, турецький султан та московський цар.

В грудні 1653р. московське посольство на чолі з Василем Бутурліним зустрілося з Гетьмоном, його полковниками в Переяславі, біля Києва. 18 січня 1654р. Хмельницький скликав раду козацької верхівки, на якій було ухвалено остаточне рішення про перехід України під зверхність царя.

Через конфлікти, що пізніше виникали між росіянами та українцями, оцінка угоди була предметом частих суперечок учених. Справа в тому, що оригінальні документи було втрачено. Існує 5 основних плумачень Переяславської угоди:

1. угода являла собою персональну унію між Московією та Україною, за якою обидві сторони мали спільного монарха, зберігаючи кожна свій окремий уряд.

2. ця угода була "реальною унією" (том)', що погоджуючись на "особисте підкорення" цареві, українці безумовно погоджувалися на поглинення їхніх земель Московським царством.

3. Переяславська угода була формою васальної залежності, за якої сильніша сторона /цар/ погоджувалася захищати слабшу /українців/, не втручаючися її внутрішні справи; українці ж зобов'язувалися сплачувати цареві податки, надавати військову допомогу і т. д.

4. угода 1654р. була лише тимчасовим військовим союзом між Москвою та Україною.

Останнє п'яте тлумачення Переяславської угоди стоїть особно від інших. У 1954р. під час пишних святкувань 300 -річчя Українсько-Російського Союзу в СРСР було оголошено, що Переяславська угода стала кульмінаційним моментом у віковому прагненні українців та росіян до возз'єднання і що возз'єднання цих двох народів було основною метою повстання 1648р. але це тлумачення не відповідає історичним фактам.

Продовжував існувати поділ на 10 полків, що одночасно були адміністративними та військовими одиницями. Полки склалися з сотен. Гетьманщина була складовою частиною Російської держави, але одночасно вона мала певне самоврядування. Тут зберігалася влада гетьмана генеральної, полкової та сотеної старшини, існувала своєрідна система права та судочинства, міське управління, козацьке військо.

Козацьке військо підпорядковувалось царю, але безпосереднє командування їм здійснювали гетьман і старшина. Але у 1706 р. козацькі полки Лівобережної та Слобідськлі України були об'єднані в Українську дивізію. Організаційно вони стали часткою збройних сил Російської держави. Царизм мав за мету подальше зміцнення своєї влади на Лівобережній Україні.

З 1709 р. коло гетьмана постійно знаходилися царські резиденти, іцо наглядали за його діяльністю. 22 січня 1715 р. була скасована виборність полкової та сотеної старшини. З 1721 р. поступово була ліквідована виборність на посади генеральної старшини та полковників.

Переможне завершення Північної війни /1700 - 1721/ зміцнило міжнародне та внутрішнє становище Російської держави. Це дало можливість царизму ще більше обмежити право на самоуправління Гетьманщини. 16 травня 1722 р. замість резидентів та Малоросійського приказу була створена Малоросійська колегія з 6 офіцерів та прокурора. Вона знаходилась у Глухові. Були створені також Генеральна воєнна канцелярія та Генеральний військовий суд. Малоросійська колегія здійснювала нагляд за усіма адміністративними, судовими та фінансовими справами Лівобережної України. Після смерті І. Скоропадського царський уряд не дозволив вибори нового гетьмана. Указом Петра Т від 11 червня 1722 р. управління Гетьманщиною тимчасово передавалося наказному гетьману П. Полуботку та генеральній старшині. Але майже всі важливі питання вирішувалися тільки після узгодження з президентом Малоросійської колегії. Царський уряд контролював і місцеве самоврядування.

У полкові міста /Чернігів, Полтаву, Переяслав та ін./ призначалися царські коменданти. З 1723 р. козацьке військо перейшло у безпосереднє підпорядкування до князя М. Голіцина. Стали призначатися царські офіцери на посади козацьких полковників. Після смерті Петра І царський уряд вирішив відновити гетьманство на Лівобережній Україні. Вибори відбулися у 1727 р. під наглядом представника царського уряду. Гетьманом було обрано 73-річного миргородського полковника Данила Апостола. Малоросійська колегія була ліквідована. Але царський уряд повністю контролював діяльність нового гетьмана та його адміністрації.

Після смерті Д. Апостола /січень 1734 р./ влада на Лівобережній Україні перейшла до колегії, яка мала офіційну назву - "Правління гетьманського уряду", керівна роль в якій належала царському резиденту. У період "Правління гетьманського уряду" /1734 - 1750 рр./ Лівобережна Україна продовжувала зберігати свій адміністративно-військовий устрій. Одночасно ще більш посилювався контроль і втручання з боку царських урядовців у діяльність старшинської ад-

міністрації.

Після смерті Д. Апостола /січень 1734 р./ влада на Лівобережній Україні перейшла до колегії, яка мала офіційну назву "Правління гетьманського уряду"¹, керівна роль у якій належала царському резиденту. У період "Правління гетьманського уряду" /1734 - 1750 рр./ Лівобережна Україна продовжувала зберігати свій адміністративно-військовий устрій. Одночасно ще більш посилювався контроль і втручання з боку царських урядовців у діяльність старшинської адміністрації.

У I пол. XVIII ст. Правобережна Україна та західноукраїнські землі знаходились під гнітом іноземних держав. Правобережна Україна входила до складу Речі Посполитої і в адміністративному відношенні була розділена на 4 воєводства: Київське, Волинське, Подольське та Брацлавське. Західноукраїнські землі також захоплені Польщею були розділені на 2 воєводства: Руське та Белзьське. Народні маси України відчували жорстку феодальну експлуатацію. Багато зруйнувань принесли боротьба магнатських угруповань та тривалі війни. Шляхта Речі Посполитої, встановлюючи свою владу на цих землях, нашкоджувалась на рішучий опір народних мас. Щоб зберегти селян як робочу силу і заселити пусті землі, пани змушені були послабити феодальний гніт. Перш за все почали з'являтися слободи на 5-6 років, застосовувалась натуральна або грошова рента. Для Правобережної України особливо характерним було зростання великих маєтків. Велике феодальне землеволодіння збільшувалося за рахунок відновлення прав на втрачені землі під час війни 1648 - 1654 рр.

Незважаючи на панування великого феодального землеволодіння мав місце певний прогрес у розвитку міст, промислів, торгівлі. Товарно-грошові відносини сприяли появі перших підприємств мануфактурного типу. В значній мірі розвитку края сприяли торгівельно-економічні зв'язки Правобережної України і західноукраїнських земель з Росією.

Лекція № 8. Україна у 2 пол. XVIII ст.

8.1. Ліквідація автономії України у складі Росії у 2 пол. XVIII ст.

У травні 1747 р. вийшов царський указ, який відновлював гетьманство на Україні. У березні 1750 р. в Глухові старшина за вказівкою царського уряду "обрала" гетьманом Лівобережної України Кирила Розумовського. З відновленням гетьманства сталися деякі зміни в структурі центральних органів управління. Головну роль тепер стала відігравати рада старшин, до складу якої увійшли, окрім гетьмана, члени Генеральної військової канцелярії та Генерального суду, а також полковники. Одночасно проводилась політика обмеження гетьманської влади. У березні 1745 р. гетьману був призначен царський радник.

Царизм контролював фінансові справи Лівобережної України: гетьман був зобов'язаний надсилати до Петербурга детальні звіти про всі доходи та витрати. У 1756 р. Лівобережна Україна та гетьман були підпорядковані російському

Сенату. Таким чином, царський уряд намагався уніфікувати форми управління на Україні. Свого завершення ця політика мала у роки правління Катерина II. 10 листопада 1764 р. замість гетьманства для управління Лівобережною Україною була знову відновлена у своїх правах Малоросійська

колегія. Президентом цієї колегії та генерал-губернатором Лівобережної України було призначено графа П. Рум'янцева. Окрім президента до складу Малоросійської колегії увійшли 4 російських урядовця та 4 представника української генеральної старшини.

Значні зміни були внесені в адміністративну структуру Слобідської України. У 1765 р. на території 5 слобідських полків була створена Слобідсько-Українська губернія. Губернія складалася з 5 провінцій. Слобідські козацькі полки були розпущені. Замість них були створені регулярні гусарські полки.

У 1780-х роках сталися нові зміни в адміністративному та військовому устрої Лівобережної та Слобідської України. За царським указом від 16 вересня 1781 р. Лівобережна Україна була поділена на 3 намісництва - Київське, Чернігівське та Новгород-Сіверське. Ще раніше, у грудні 1780 р. була ліквідована Слобідсько-Українська губернія і замість неї створено Харківське намісництво. Місцеве управління стало діяти на основі загальноросійського законодавства.

Корінні зміни сталися з лівобережним козацьким військом. 28 червня 1783 р. указом Військової колегії про реорганізацію лівобережних полків було створено 10 регулярних уланських полків.

Вони існували за рахунок податків з українських селян та козаків. У 1784 р. ці полки були перейменовані на карабінерні. У 1797 р. пройшов перший набір рекрутів з лівобережних козаків до російської армії /по 3 рекрути з 500 чоловік/. Так царизм остаточно ліквідував традиційний військовий устрій на Лівобережній Україні.

Після підписання Кючук-Карнарджийського миру між Росією та Туреччиною у 1774 р. та проголошення незалежності Кримського ханства. Запорізька Січ фактично втратила для Росії своє військове значення. В соціально-економічному та політичному відношенні Запорізька Січ для Росії теж ставала все більш небезпечною. Тому 23 квітня 1775 р. було прийнято рішення ліквідувати Запорізьку Січ. Побойуючись збройного опору, царський уряд вирішив здійснити це раптово та великими силами. У проведенні операції приймали участь понад 38 російських полків. Старшина та заможні козаки примусили козаків не чинити опір. Таким чином у 1775 р. Запорізька Січ була ліквідована остаточно. Так, наприкінці XVIII ст. сталася ліквідація автономії України у складі Росії.

8.2. Три поділи Польщі. Завершення розподілу українських земель між Росією та Австрією.

До 1793-1795 рр. Правобережна Україна залишалася у складі Речі Посполитої. Населення Правобережної України терпіло тяжкий соціальний та національно-релігійний гніт. Рішенням польського сейму в 1768 р. католицька церква була проголошена панівною, перехід в іншу віру розглядався як карний злочин. Активізувала свою діяльність і верхівка уніатської церкви. За рішенням Варшавського церковного конгресу 1776 р. православне населення мало сплачувати спеціальний податок. Викладання в школах проводилося виключно польською мовою. Не визнавалися як і раніше українська культура та мова.

Така політика посилювала прагнення народних мас приєднати Правобережну Україну до Росії.

У II-й пол. XVIII ст. Річ Посполиту охопила глибока економічна та політична криза. Росія, Пруссія та Австрія розпочали між собою боротьбу за сфери впливу в Польщі. Ці держави вступили у союз проти революційної Франції. Але придушити революцію у Франції вони не змогли, тому всі сили кинули проти Польщі.

У травні 1792 р. царська армія увійшла на територію Правобережної України. Польсько-шляхетські війська майже не здійснили ніякого опору. Магнати і шляхта втікали до Варшави. Українські селяни зустрічали російських солдат як своїх визволителів. Так, якщо внаслідок першого поділу Польщі у 1772 р. майже всю територію Руського, Белзького, Волинського та Подільського воєводства захопила Австрія, то 12 січня 1793 р. Росія та Пруссія підписали конвенцію про другий поділ Польщі. 27 березня 1793 р. вийшов царський маніфест, у якому проголошувалося про включення Правобережної України до складу Росії. Тепер майже вся Білорусія та Україна входили до складу Росії.

У 1794 р. в Польщі почалося визвольне повстання під керівництвом

Т Костюшко. Уряд Катерини II, занепокоєний цими подіями та загостренням відносин з Туреччиною та Пруссією, пішов на зближення з Австрією. 23 грудня

1794 р. царський уряд уклав тайну угоду з Австрією про новий поділ Польщі. У жовтні 1795 р. до цієї угоди приєдналася і Пруссія. Внаслідок третього поділу Польщі Австрія захопила територію Малої Польщі, Пруссія - Велику Польщу, до складу Росії увійшли Західна Волинь, Західна Білорусія та Литва.

Таким чином, внаслідок трьох поділів - 1772, 1793 і 1795 рр. - польсько-литовська держава перестала існувати. Левова частка, тобто 62 % території та 45 % населення колишньої Речі Посполитої, дісталася Росії, 18 % землі та 32 % населення - Австрії, відповідно 20 % і 23 % відійшли до Пруссії. Ці радикальні зміни на політичній карті Східної Європи прямо позначилися на українцях. У 1772 р. українці Галичини та Буковини потрапили під Австрійське панування. У 1795 р. все Правобережжя відійшло до Російської імперії.

Лекція №9. Україна у складі Російської імперії в I пол. XIX ст.

9.1. Соціально-економічний розвиток України

У I пол. XIX ст. Україна у складі Російської імперії була розділена на 9 губерній. Лівобережна Україна - Чернігівська, Полтавська та Харківська губернії; Правобережна Україна - Київська, Волинська та Подільська губернії; Південь України - Катеринославська, Херсонська та Таврійська губернії.

Поміщики України мали понад 70 % всієї землі та близько 60 % загальної кількості селян. На Україні існували кріпосні селяни, а також державні селяни. До державних селян належали і українські козаки. Державні селяни були особисто вільними, користувалися державними землями, за що сплачували державі феодалну грошову ренту. На Лівобережній Україні державних селян було - 50 %, на Правобережній - 13 %, на Півдні України - 37%.

У I пол. XIX ст. в усіх сферах економічного життя йшов процес розвитку товарно-грошових відносин. Суспільний поділ праці стимулював збільшення міського населення. Сільське господарство починає поступово розвиватися по капіталістичному шляху, набуває риси торгівельного, підприємницького характеру, збільшується товарність, поглиблюється галузева спеціалізація. В таких умовах господарства поміщиків та селян намагалися розвивати товарне землеробство та тваринництво. Швидше перехід до товарного виробництва відбувся у господарствах поміщиків Південної та Правобережної України, де були великі господарства. Швидше у товарне виробництво втягувалися державні селяни, які сплачували грошову ренту, а також кріпаки, що сплачували оброк. Грошова рента була важливим стимулятором розвитку товарного господарства. Поруч з виробництвом товарного зерна збільшуються посівні площі під технічні культури, необхідні для промисловості. Мала місце вже певна спеціалізація районів по виробництву технічних культур.

Промисловість в період занепаду феодално-кріпосницької системи складалася з кустарного виробництва, вотчинних та капіталістичних мануфактур, перших фабрично-заводських підприємств. Капіталістичні підприємства поступово витискували кріпосну мануфактуру і відігравали все більшу роль у промисловому розвитку. На протязі I пол. XIX ст. мало місце кількісне зростання промислових підприємств. Розвивалися галузі з добування корисних копалин, з'явилися перші машинобудівні заводи, механічні та металообробні підприємства. З 1825 до 1861 р. кількість промислових підприємств на Україні збільшилася у 3,6 рази.

Процес занепаду феодално-кріпосницької системи, розвиток в її надрах капіталістичного укладу зумовили певні зміни у класовій структурі суспільства. Основні класи феодалної суспільства розпадаються. З середовища дворян, селян, міщан та купців з'являються підприємці, та формується клас буржуазії. Одночасно з розорених селян, міських ремісників і т.і. формується клас найманих робітників. Цей процес був тривалим та складним.

Виникає диференціація селянства. З'являються - заможне селянство, середнє селянство та бідне селянство /армія найманої робочої сили/. Селянам дозволялося: купувати незаселені землі у приватну власність, вести торгівлю з

іноземними країнами та на ярмарках, мати у власності підприємства. Цим скористалися перш за все заможні селяни. Так формувалася українська буржуазія - з середовища купців, капіталізованих поміщиків, міщан та заможних селян.

9.2.Суспільно-політичний рух на Україні в I пол. XIX ст.

Занепад та криза феодально-кріпосницької системи зумовили значний підйом суспільної думки. Суспільно-політичний рух, спрямований проти самодержавства та кріпосництва був визвольним і за змістом революційним. Основна маса його діячів вишла з середовища дворян. Тому I період - дворянський з 1825 - 1861рр.

У березні 1821р. була створена політична організація, яка склалася з двох товариств - Північного та Південного з центрами у Петербурзі та Тульчині. На Україні Південне товариство обрало Директорію /П. Пестель, П. Юншевський, Н. Муравйов/. Поруч з Південним товариством, але незалежно від нього, на Україні діяло Товариство об'єднаних слов'ян, яке виникло у 1823р. у м. Повоград-Волинському. Його засновниками були Петро та Андрій Борисови та Юліан Люблінський. Програма товариства передбачала об'єднання слов'янських народів у федеративну республіку, ліквідацію самодержавства, кріпацтва, станової нерівності. Восени 1825р. сталося об'єднання двох товариств в одну організацію. Активізувався на Україні і національний рух, пов'язаний з процесом формування нації. На Україні виникло і діяло Малоросійське-товариство /1821-1825рр./ на чолі якого стояв

В. Лукашевич. Мета - досягнення незалежності України.

Кирило-Мефодієвське товариство діяло у 1846-1847рр.

Організаторами товариства виступили М. Костомаров, М. Гулак, В.Білоозерський. У діяльності товариства приймав участь Т. Шевченко. Головними своїми завданнями товариство вважало: ліквідацію самодержавства, скасування кріпацтва, скасування станового ладу, національне визволення слов'янських народів, об'єднання їх в республіканську федерацію. Царський уряд розкрив та знищив товариство, але його діяльність стала кульмінацією національно- визвольного руху 40-х років в XIXст.

Лекція № 10.

Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії в I пол. XIXст.

10.1.Соціально-економічне та політичне становище західноукраїнських земель.

У першій половині XIXст. Західноукраїнські землі перебували під владою Австрійської монархії. Східна Галичина, захоплена Австрією навсідок першого поділу Польщі у 1772р. і населена в основному українцями, разом з Буковиною, Що перейшла від Туреччини до Австрії в 1774р., була об'єднана з Західною Галичиною, де переважали поляки, в "королівство Галичини і Лодомерії". У

складі Австрійського монархії під владою Угорського королівства ще з XVII ст. перебувало Закарпаття. Австрійська монархія на початку XIX ст. Була однією з найвідсталіших в Європі. Спираючись на місцеву верхівку, австрійська бюрократія надавала привілеї й переваги у Східній Галичині польським шляхтичам і магнатам, на Буковині - румунським, а в Закарпатті - Угорським феодалам і з їх допомогою посилювала соціальне й національне гноблення українського народу. Австрійський абсолютизм намагався денаціоналізувати, асимілювати західноукраїнське населення, припинити розвиток української мови й культури. Разом з цим польські шляхтичі прагнули полонізувати українців Галичини, румунські феодали намагались румунізувати українське населення Буковини, а угорські поміщики проводили в Закарпатті політику мадяризації.

Австрійський абсолютизм, відображаючи інтереси феодалів, намагався зберегти непорушним феодально-кріпосницький лад і стримував буржуазний розвиток країни, але припинити його не міг. Забезпечуючи необмежене панування феодалів і памагаючись перетворити західноукраїнські землі в ринок збуту й джерело сировини, в аграріосировинний придаток західній провінції, уряд галузував тут розвиток економіки і передусім, промисловості. Промисловість по-старому перебувала тут на стадії мануфактури й дрібного ремесла. Більшість мануфактур була власністю поміщиків і розміщувалася в селах. Через це переважна частина міст мала аграрний характер, мало чим відрізнялася від січ. У такому ж стані перебувала і промисловість у Закарпатті, а в Північній Буковині вона була ще більш відсталою. Не витримуючи конкуренції з фабрично-заводською промисловістю західних провінцій, багато галузей мануфактурного виробництва стали деградувати, занепадати /текстильна, шкіряна, залізнична, ливарна та ін./. Слабо розвинутою була торгівля, ввозилося в Галичину товарів на суму десять раз більше, ніж вивозилося.

Основною галуззю економіки залишалося сільське господарство, яке через існування кріпацтва теж перебувало в стані занепаду. Величезна кількість найкращих земель належала поміщикам, державі, церкві. Поміщики зменшували селянські наділи. Одночасно збільшувалися повинності, що їх виконували селяни - панщина, данники, чи інші на користь поміщиків і повинності на користь держави. Жорстока кріпосницька експлуатація поєднувалася з небаченими насильствами й сваволею поміщиків та адміністрації маєтків. Вони могли забирати в селян землю, ув'язнювати, заковувати в кайдани, бити селян. Прогресуюче малоземелля селян, рутинна техніка, відсталі форми господарювання, тяжкий кріпосницький гніт вели до деградації селянських господарств, до злиднів, голоду й вимирання селян.

10.2. Революційні події на західноукраїнських землях у 1848-1849рр. та їх значення.

На середину XIX ст. в ряді країн Європи наростав революційний рух, спрямований проти феодальних відносин і абсолютних монархій. 24 лютого 1848р. спалахнуло повстання в Парижі, король Луї Філіпп був скинутий з трону, Франція стала республікою. Швидко революція перекинулася і в Австрійську монархію. 13 березня 1848р. почалося повстання у Відні, 15 березня - у Будапешті. Уряд Маттерніха було повалено, імператор Фердинанд змуше-

ний був проголосити Конституцію, пообіцяти буржуазно-демократичні свободи й дозволити створювати національну гвардію. В Будапешті виник окремий угорський уряд. Звістки про революцію у Відні й Будапешті вже 18 березня 1848р. донеслися до Галичини, Буковини та Закарпаття. Революційні події дісталися до Галичини, Буковини та Закарпаття. Революційні події дістали цілковите схвалення й бурхливу підтримку широких кіл місцевого населення - поляків, українців, румун, угорців, німців. У багатьох містах відбувалися масові народні демонстрації. Незабаром були звільнені політичні в'язні: почалося формування національної гвардії. Велике збудження революція викликала серед селянства. З'явилася пряма загроза масового селянського повстання. Щоб йому запобігти, Фердинанд 17 квітня 1848р. підписав указ про скасування в Галичині з 15 травня 1848р. панщини. Під натиском масових селянських рухів на Буковині, австрійський уряд 9 серпня 1848р. поширив дію указу на Буковину, починаючи з 1 вересня. На Закарпатті ще 27 березня 1848р. було оголошено закон угорського сейму, від 18 березня 1848р. про скасування кріпацтва та феодалних повинностей.

Революція викликала, крім загострення соціальних суперечностей, і пожвавлення національно-визвольних рухів. Українські трудящі брали участь у революційних подіях спільно з поляками й представниками інших народів.

Але польські, румунські, угорські поміщики й буржуазія, займаючи великодержавні позиції, не визнавали українського народу за окремий народ і ігнорували його національні інтереси. На таких, зокрема, великодержавних позиціях стояли лідери польської Центральної Ради народової, створеної 13 квітня 1848р. у Львові. Ставши керівним органом польського національно-визвольного руху в Галичині, Рада народова виступила за відновлення Польщі в межах 1772р. у формі польської провінції у складі Австрії з включенням до неї Правобережної й Західної України, чим відштовхнула від себе українське населення.

Українська інтелігенція й уніатське духовництво для керівництва політичними і національним рухом українського населення 2 травня 1848р. у Львові створили політичну організацію - Головну руську раду. Вона вимогала ввести в школах Східної Галичини навчання українською мовою, дозволити українцям займати всі державні посади, уніатське духовництво зрівняти в правах із католицьким, Західну /польську/ і Східну (українську) Галичину поділити на дві окремі адміністративні одиниці.

Із метою підпорядкування українського національно-визвольного руху своєму впливові польські шляхетсько-буржуазні кола, очолювані Радою народовою. 23 травня 1848р. у Львові створили пропольську організацію "Руський собор", що мав протистояти Головній руській раді. "Руський собор" закликав до співробітництва з Австрійською монархією, засуджував антипоміщицькі виступи селян, не визнавав існування українського народу, протидівав поділу Галичини на дві адміністративні одиниці, він не користувався впливом серед українського населення.

Хоч революція 1848-1849рр. В Австрії не була до кінця послідовною, вона завдала серйозного удару по феодалних відносинах, серйозного розмаху набув національно-визвольний рух зростала національна самосвідомість західноукраїнського населення.

Лекція № 11. Україна в 2 пол. XIX ст.

11.1. Реформа 1861 р. та особливості її проведення в Україні

Вирішальним у проведенні реформ були економічні чинники. Кріпацька праця за всієї своєї дешевизни була настільки малоякісною, що не виправдовувала себе економічно. До того ж небачена конкуренція і власна безгосподарність перетворила багатьох землевласників на боржників. У 1848 р. більш як 2/3 землевласників на Україні мали великі борги. Унаслідок цього ще задовго до впровадження реформ кріпацтво стало занепадати. Якщо у 1811 р. з усіх селян Російської імперії 58 % були кріпаками, то до 1860 р. вже 44 %.

Селянські заворушення створили "революційну ситуацію", яка перелякала царя і дворян, змусивши їх до поступок. Лише на Україні між 1856 та 1860 рр. Мали місце 276 заворушень, у яких взяло участь близько 160 тис. селян.

Причинами реформ стало також прагнення царизму модернізувати армію та подолати відставання від Заходу. Поразка Росії у Кримській війні була вирішальним поштовхом, котрий змусив царизм визнати потребу негайних реформ.

19 лютого 1861 р. Олександр II видав маніфест, що скасовував кріпосне право. Сам акт звільнення ліквідував залежність селян від поміщиків. Але перетворивши колишніх кріпаків на громадян, він не приніс їм повної рівності. Звільнені селяни повинні були сплачувати викупні платежі. Вони передавалися під юрисдикцію спеціальних судів, що за невеликі провини мали право піддавати їх телесним покаранням.

Реформа дозволяла поміщикам лишати 50 % землі для власного користування, а решту розподіляти між їхніми колишніми кріпаками. При цьому селян зобов'язували заплатити за свої наділи. Оскільки грошей у селян не було, передбачалося, що уряд виплатить поміщикам 80 % вартості земель у формі казенних облігацій, а селяни в свою чергу зобов'язувалися виплачувати урядові цю суму разом із процентами протягом 49 років. Решту вартості селяни мали виплачувати безпосередньо поміщикам або грошми, або домовившись відробити на нього. Після реформи селяни мали в своєму розпорядженні менше землі, ніж до 1861 р. На Півночі вони втратили близько 10 % своїх колишніх наділів. На Лівобережжі та Південній Україні їхні землі зменшилися майже на 30 %.

Особливо нажилися на реформі поміщики України. Вдаючись до різноманітних хитрощів під час розподілу земель, вони привласнювали собі ліси, луки та водойми, що раніше вважалися загальною власністю. Собі вони завжди лишали найродючіші землі, а гірші продавали за підвищеними цінами. На Україні точилася найгостріша боротьба за землю. Внаслідок цього селяни України потерпіли від реформи набагато більше, ніж селяни Росії. Виняток становило Правобережжя. Серйозно сумніваючись у відданості польської шляхти цього регіону, уряд намагався привернути на свій бік українських селян і роздавав їм наділи на 18 % більші, ніж вони мали до 1861 р. Але виграючи на величині наділів, колишні кріпаки втрачали на дуже завищених цінах, які вони мусли платити за землю.

Інша особливість реформ на Україні зумовлювалася формами землево-

лодіння. У Росії, де понад 95 % селян жили общинами, документ на щойно набуті землі був у колективній власності, а плата за них входила в обов'язок общини. Але на Україні общинні володіння були рідкістю. Понад 80 % селян Правобережжя й майже 70 % Лівобережжя вели одноосібне господарство. Відтак більшість українських селянських сімей отримували індивідуальне право на землю й несли особисту відповідальність за сплату боргу за неї. Така ситуація сприяла зміцненню й без того розвиненої прив'язаності до приватної власності, що відрізняла українських селян від російських.

Слід пам'ятати, що не всі селяни були кріпаками. Приблизно 50 % становили державні селяни. Реформа 1861 р. і закон 1866 р. звільняли державних селян швидше і на умовах сприятливіших, ніж для кріпаків. Разом із свободою вони отримували більші наділи, плата за які була нижчою порівняно з того, що вносили кріпаки.

Взагалі селян і особливо колишніх кріпаків реформа розчарувала. По селах прокотилася хвиля заворушень, але їх завжди швидко придушували.

11.2.Промисловий переворот і становлення капіталізму в Україні.

З II пол. 60-х років XIX ст. починається швидке зростання фаб рицько-заводської промисловості, котра поглинає дрібнотоварне і мануфактурне виробництво. Царський уряд змушений був сприяти капіталістичному прогресу країни. Він проголосив протекціоністську політику, яка мала прогресивне значення, бо сприяла розвитку вітчизняної промисловості. Царський уряд також забезпечував великим капіталістам високі прибутки і шляхом казенних замовлень за підвищеними цінами на виробництво металу, озброєння, паровозів, вагонів та іншої продукції. Він надавав їм пільги, вигідні кредити, субсидії, платив премії, головним чином за рахунок коштів, які він стягував з трудящих шляхом прямих і непрямих податків.

У 70-90-ті роки XIX ст. у Росії та в Україні особливо інтенсивно велось залізничне будівництво. Одночасно з залізничним будівництвом розвивався й водяний річковий та морський транспорт, розширювалося пароплавство.

Почала швидко розвиватися і вугільна промисловість. Уже в 70-х роках стали виникати, за участю іноземних капіталів, акціонерні товариства, що будували нові великі кам'яновугільні копальні. Видобуток вугілля в Донбасі збільшувався. Якщо у 1860 р. у Донбасі було видобуто 6 млн. пудів вугілля, то у 1900 р. - 690 млн. пудів, що становило 70 % загальноросійського видобутку.

Швидко зростали видобуток залізної руди, виплавка чавуну і виробництво сталі та заліза в Донбасі, Подніпров'ї та Криворіжжі. Всього на кінець XIX ст. в Україні працювало 17 великих металургійних заводів, заснованих на вільнонайманій праці, паровій енергетиці і використанні кам'яного вугілля. У 1900 р. Південь України дав 92 млн. пуд. чавуну - 52 % загальноросійської виплавки чавуну та 59 млн. пудів сталі й заліза, що становило 44 % всього виробництва. Україна перетворилася на головну вугільно-металургійну базу всієї Російської держави.

В Україні найбільшого розмаху набуло сільськогосподарське машинобудування, яке мало всеросійське значення. У 1900р. тут діяло 65 підприємств, які переважно належали іноземним капіталістам. З кінця XIXст. Розвивається транспортне машинобудування, заводи України починають випускати паровози, морські й річкові судна.

Розвиток капіталізму зумовлював подальше зростання класу буржуазії та пролетаріату в Україні. Однією з характерних рис пролетаріату України була його висока концентрація на великих підприємствах та багатонаціональний склад. Джерелами формування буржуазії були різні групи населення: промисловці, купці, дрібні товаровиробники, поміщики, заможні селяни. З цих груп населення на кінець XIX ст. в Україні і сформувався клас буржуазії. Характерною рисою буржуазії в Україні було те, що вона також була багатонаціональною.

Зміст

1. Лекція № 1. Вступ	2
1.1. Предмет і методи вивчення курсу "Історія України"	2
1.2. Основи періодизації історії України	2
1.3. Основи джерела та історіографія вивчення історії України	3
2. Лекція №2. Праісторія	4
2.1. Передісторія українських земель	4
2.2. Кімерійці, скіфи і сармати у степах України	4
2.3. Античні міста-держави Північного Причорномор'я	5
3. Лекція №3. Київська Русь	6
3.1. Політичний устрій Київської Русі у IX-X ст.	6
3.2. Соціально-економічні відносини в Київській Русі	6
3.3. Основні напрямки зовнішньої політики Київської Русі. Прийняття християнства.	7
4. Лекція №4. Феодальна роздробленість Київської Русі	8
4.1. Причини феодальної роздробленості Русі	8
4.2. Галицько-Волинське князівство	8
4.3. Боротьба Русі проти монголо-татарської навали	9
5. Лекція № 5. Литовсько-польська доба української історії	9
5.1. Захоплення українських земель сусідніми державами	9
5.2. Соціально-економічний розвиток та політичне становище українських земель у складі Великого Литовського князівства	10
5.3. Литовсько-польські унії та їх наслідки для українських	

земель.....	11
6.Лекція №6.Козаччина /XV-1пол.XVII ст./.....	12
6.1.Походження козацтва.....	12
6.2.Козацько - селянські повстанн.....	13
7.Лекція № 7.Визвольна війна українського народу 1648-1654рр.....	14
7.1.Передумови та причини народного повстання 1648р.....	14
7.2.Основні цілі війни та характер бойових дій.....	16
7.3.Переяславська угода 1654р. та її оцінка в літературі.....	16
8.Лекція № 8. Україна у 2 пол. XVIII ст.	18
8.1.Ліквідація автономії України у складі Росії у 2 пол. XVIII ст.....	18
8.2.Три поділи Польщі. Завершення розподілу українських земель між Росією та Австрією.....	19
9.Лекція №9. Україна у складі Російської імперії в I пол. XIX ст.....	21
9.1.Соціально-економічний розвитокУкраїни.....	21
9.2.Суспільно-політичний рух на Україні в I пол. XIXст.....	22
10.Лекція № 10.Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії в I пол...XIX.ст.....	22
10.1.Соціально-економічне та політичне становище західноукраїнськиз земель.....	22
10.2. Революційні події на західноукраїнських землях у 1848- 1849рр.та їх значення.....	23
11.Лекція № 11. Україна в II пол. XIXст.....	25
11.1.Реформа 1861 р. та особливості її проведення в Україні.....	25
11.2.Промисловий переворот і становлення капіталізму в	

Література

Субтельний О. Україна. Історія - К., 1992.

Крип'ятевич І. П. Історія України - К., 2006. Історія України: Курс лекцій: У 2 кн. Кн.1 - К. Либідь, 2006. Історія України: Курс лекцій: У 2 кн. Кн.2 - К. Либідь, 2006.

Рибалка І. К. Історія України ч.І - Х., 2004.

Рибалка І. К. Історія України ч.2 - Х., 2002.

Історія України/ Керівник авт. кол. І.О. Зайцев. - Л., 2005.

Історія України/ В.Ф. Верстюк, О.В. Гарань, І. О. Гуржій та ін. - К., 2004

Історія України: конспект лекцій для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст всіх спеціальностей, денної форми навчання

Комп'ютерний набір і верстка: С.В. Домальчук

Редактор: С.В. Домальчук

Підп. до друку _____ 2019 р. Формат А4.
Папір офіс. Гарн. Таймс. Умов. друк. арк. 3,5
Обл. вид. арк. 3,4. Тираж 15 прим.

Інформаційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – ІВВ Луцького НТУ